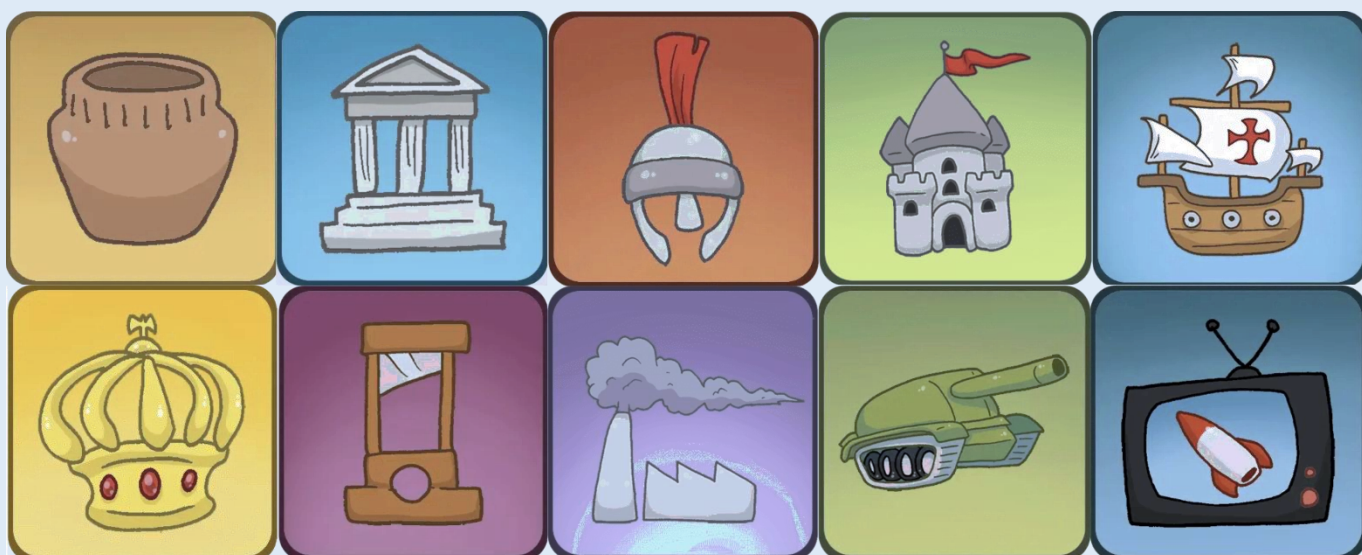

Onderwijsproject Heemkundering
t.g.v. Rosmalen 80 jaar vrijheid

Vrijheid toen en nu

'Van stamhoofd tot stembus'

2024

Doel

Door met kinderen en jeugdigen uit Rosmalen stil te staan bij de beleving van vrijheid nu en in het verleden interesse te wekken in de geschiedenis van Rosmalen in relatie tot de landelijke geschiedenis.

Aanleiding

Ter gelegenheid van de herdenking van het feit dat Rosmalen 80 jaar geleden bevrijd is heeft de Heemkundekring van Rosmalen een onderwijsproject voor de kinderen en jeugdigen van Rosmalen opgezet. Dat onderwijsproject gaat samen met de lancering van een tijdvakken kwartet van Rosmalen, een Canonsite van Rosmalen en een Google Earth pagina van De geschiedenis van Rosmalen. Dit alles om voor kinderen en jeugdigen de relatie te leggen tussen de geschiedenis van hun woonplaats en de landelijke geschiedenis zoals die in de kerndoelen beschreven is en in school onderwezen wordt. Het thema komt uit hoofdstuk 5 (Gelijkheid) en 6 (Bestuur) van onze nationale canon. Kerndoelen: zie bijlage.

Doelgroep

De hoogste groepen van de basisscholen van Rosmalen en de geschiedenissectie van het Rodenborchcollege worden benaderd om mee te doen met de opdracht die verbonden is aan deze activiteit.

Opdracht

1. Aan de kinderen en jeugdigen wordt allereerst gevraagd wat zij verstaan onder vrijheid, wanneer voelen zij zich echt vrij. Hierbij kan het denkboek (en [de site](#)) 4 en 5 mei gebruikt worden.
2. De klas wordt in 6 groepjes verdeeld van 4 à 5 leerlingen.
3. Elk groepje krijgt een kwartetspel "Geschiedenis van Rosmalen in de 10 tijdvakken". **Die spellen krijgt de school in bruikleen van de Heemkundekring.** De leerlingen spelen in het groepje dat spel.
4. Na het spelen van het spel krijgt iedereen het overzichtsblad om de kwartet-items toe te lichten. Zij zetten een kruisje bij de door hen gewonnen kwartetten.
5. De leerlingen krijgen vervolgens de vraag: **in welk van de 10 tijdvakken zou jij je het vrijst voelen en in welk tijdvak het onvrijst?** In het groepje discussiëren en stemmen ze daarover. Zo worden er dus twee tijdvakken gekozen: vrijst en onvrijst
6. De 4 taakbladen worden verdeeld en ieder schrijft of plakt (te knippen uit overzichtsblad) daarop eerst bij welk tijdvak het blad hoort. (Zie hieronder voorbeelden ingevulde taakbladen)

<p>Dit kiezen wij als meest "vrije" tijdvak</p> <p>Wij voelen ons echt vrij in dit tijdvak omdat:</p> <p>Je zo vrij als een vogeltje bent.</p> <p>Er is nog geen school.</p> <p>Je bent steeds in de natuur.</p> <p>Je hebt nog geen koning of iets dergelijks die je allerlei dingen verplicht laat doen.</p> <p>Je leeft van wat je verzamelt of jaagt.</p> <p>Er is nog geen geld en dat heb je ook nergers voor nodig.</p> <p>DE TIJD VAN JAGERS EN BOEREN in Rosmalen e.o.</p> <p>Tot 3000 voor Christus</p> 	<p>Dit kiezen wij als meest "vrije" tijdvak</p> <p>Maar wij voelen ons soms toch ook onvrij in dit tijdvak omdat in dit tijdvak:</p> <p>je al jong mee het bos in moest met je moeder om eten te verzamelen</p> <p>je bang moest zijn voor (grote en kleine) wilde dieren</p> <p>je bang moest zijn voor het weer: de bliksem kan alles in de brand steken of je doden, veel regen kan alles laten overstromen en je laten verdrinken, droogte kan de oogst laten mislukken en dan had je weinig te eten</p> <p>DE TIJD VAN JAGERS EN BOEREN in Rosmalen e.o.</p> <p>Tot 3000 voor Christus</p> 	<p>Dit kiezen wij als meest "onvrije" tijdvak</p> <p>Wij voelen ons echt onvrij in dit tijdvak omdat:</p> <p>Je, behalve als je het kind van een ridder bent, een kind van een horige boer bent en dan ben je eigenlijk een soort slaaf. Je hebt maar te doen wat de ridder je zegt om te doen.</p> <p>En slaaf zijn dat is toch wel het meest onvrije wat er bestaat?!</p> <p>TIJD VAN RIDDERS EN MONNIKEN in Rosmalen e.o.</p> <p>500 - 1000</p> 	<p>Dit kiezen wij als meest "onvrije" tijdvak</p> <p>Maar wij voelen ons soms juist ook weer vrij in dit tijdvak omdat in dit tijdvak:</p> <p>je nooit naar school hoeft</p> <p>je bijna altijd buiten bent</p> <p>je als familie samen alles regelt, je staat er nooit alleen voor</p> <p>je kon altijd bij de monniken aankloppen voor hulp</p> <p>TIJD VAN RIDDERS EN MONNIKEN in Rosmalen e.o.</p> <p>500 - 1000</p>
--	--	---	---

7. Vervolgens gaan ze samen op het overzichtsblad naar **argumenten** pro en contra zoeken. Als er tijd voor is en er zijn daarvoor devices (en oortjes) beschikbaar dan kunnen er op de canon-site : <https://www.canonvannederland.nl/nl/noord-brabant/rosmalen> nog meer argumenten gezocht worden. Dat kan ook achteraf thuis nog gedaan worden. Ze komen op die site door de **QR code** op het overzichtsblad te scannen.
8. Tenslotte worden er door het groepje twee groepsfoto's gemaakt (tableau vivants oftewel een levend schilderijen). Die vormen het middenstuk van twee drieluiken: vrijst en onvrijst. Hoe ziet dat eruit,

hoe kijk je, hoe is je lichaamshouding? Het blad pro, het levend schilderij en het blad contra worden aan elkaar geplakt tot een drieluik. (Zie hieronder voorbeelden)

Voorbeeld drieluik “het vrijst”

<p>Dit kozen wij als meest "vrije" tijdvak</p> <p>Wij voelen ons echt vrij in dit tijdvak omdat:</p> <p>Je zo vrij als een vogeltje bent.</p> <p>Er is nog geen school.</p> <p>Je bent steeds in de natuur.</p> <p>Je hebt nog geen koning of iets dergelijks die je allerlei dingen verplicht laat doen.</p> <p>Je leeft van wat je verzamelt of jaagt.</p> <p>Er is nog geen geld en dat heb je ook nergens voor nodig.</p>	<p>DE TIJD VAN JAGERS EN BOEREN in Rosmalen e.o.</p> <p>Tot 3000 voor Christus</p> 	 	<p>Dit kozen wij als meest "vrije" tijdvak</p> <p>Maar wij voelen ons soms toch ook onvrij in dit tijdvak omdat in dit tijdvak:</p> <p>je al jong mee het bos in moest met je moeder om eten te verzamelen</p> <p>je bang moest zijn voor (grote en kleine) wilde dieren</p> <p>je bang moest zijn voor het weer: de bliksem kon alles in de brand steken of je doden, veel regen kon alles laten overstromen en je laten verdrinken, droogte kon de oogst laten mislukken en dan had je weinig te eten</p>
---	--	--	---

Voorbeeld drieluik “het onvrijst”

<p>Dit kozen wij als meest "onvrije" tijdvak</p> <p>Wij voelen ons echt onvrij in dit tijdvak omdat:</p> <p>Je, behalve als je het kind van een ridder bent, een kind van een horige boer bent en dan ben je eigenlijk een slaaf. Je hebt maar te doen wat de ridder je zegt om te doen.</p> <p>En slaaf zijn dat is toch wel het meest onvrije wat er bestaat?!</p>	<p>TIJD VAN RIDDERS EN MONNIKEN in Rosmalen e.o.</p> <p>500 - 1000</p> 	 	<p>Dit kozen wij als meest "onvrije" tijdvak</p> <p>Maar wij voelen ons soms juist ook weer vrij in dit tijdvak omdat in dit tijdvak:</p> <p>je naar school hoeft</p> <p>je bijna altijd buiten bent</p> <p>je als familie samen alles regelt, je staat er nooit alleen voor</p> <p>je kan altijd bij de mannen aankloppen voor hulp</p>
--	--	---	--

Twee alternatieven bij 8: Als de groepsfoto's praktisch niet uitvoerbaar zijn, **twee andere ideeën:** de ene helft van het groepje zoekt afbeeldingen die voor hen 'vrijheid' symboliseren, de andere helft doet dat voor 'onvrijheid' en het andere idee is nog concreter: laat zoeken naar afbeeldingen van vrijheidsmonumenten aan de ene kant, en voor de andere kant: monumenten over slavernij.

Tentoonstelling

- De drieluiken worden tentoongesteld in de eigen klas. Maar het zou nog mooier zijn als ze (of een selectie ervan) tentoongesteld zouden kunnen worden op een centrale plaats in Rosmalen zoals de bibliotheek. Per klas zou dan het origineelste portret met de beste argumenten afgevaardigd kunnen worden. Laat het ons dus weten als je klas zo'n tentoonstelling heeft geproduceerd! Misschien kunnen we iets regelen.
- Uiteraard is het de bedoeling dat de drieluiken ook in de klas gebruikt worden om de discussie over "vrijheid toen of nu" verder uit te diepen.

Januari 2024, Jan van Nuland, voor Heemkundekring Rosmalen.

Bijlage 1: Overzichtsbladen
 Bijlage 2: Taakbladen "Vrijst"

Bijlage 3: Taakbladen "Onvrijst"
 Bijlage 4: Dekking kerndoelen

Mammoeten waren er hier volop in het begin van dit tijdvak. Tijdens afgravingen voor de bouw van de wijk "De Groote Wielen" zijn er veel botten van gevonden. Je kunt ze bekijken in het museumpje "Hertogsgemaal" vlakbij Rosmalen.

Rendierjagers: Wat later kwam je hier rendierjagers tegen. Zij trokken rond.

Grafheuvels: Nog later gingen de mensen hun overleden familieleden begraven in grafheuvels. Een mooi voorbeeld vind je bij "Paalgraven" langs de snelweg A59 bij Oss.

Boerderijen: Tegen het einde van dit tijdvak woonden er al wat boeren in wat nu Rosmalen is. In hun eenvoudige hutten woonden mensen én dieren. Op het plaatje een voorbeeld uit het prehistorisch dorp in Eindhoven.

DE TIJD VAN JAGERS EN BOEREN in Rosmalen e.o.

Tot 3000 voor Christus

Canon van Rosmalen

Bataven waren een bevriende Germaanse stam die door de Romeinen naar hier waren gehaald om hen te helpen bij het beschermen van dit gebied.

Hercules Magusanus: was de belangrijkste god van de Bataven. Dit bronzen beeldje is bij de Maas gevonden

Tempel van Empel: De Tempel van Empel is gebouwd ter ere van bovenstaande god. Er zijn veel overblijfselen van die tempel gevonden, zo weten we ongeveer hoe die tempel eruit heeft gezien. De Stichting Tempel van Empel houdt dit levend. In de Erfgoed 's-Hertogenbosch app vind je een fietsroute "Tempels langs de Maas". Ook interessant: Museum Romeins Halder (11 km van Rosmalen)

De Maas: De Rijn was hier de grens van het Romeinse Rijk, maar ook de Maas was belangrijk in de Romeinse Tijd. Het plaatje is een stukje van een kaart met daarop Noviomagus (Nijmegen) en Grinibus (Rossum).

TIJD VAN GRIEKEN EN ROMEINEN in Rosmalen e.o.

3000 v C – 500 n C

Canon van Rosmalen

Lambertus (636 – 705) was bisschop van Maastricht. Samen met Sint Willibrord bracht hij het Christendom naar Limburg en Brabant. In Rosmalen is de kerk aan hem gewijd.

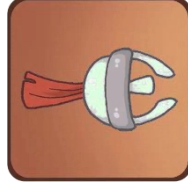
De naam Rosmalen (Rosmalla in het Latijn) komt voor het eerst voor in een oorkonde uit de Duitse plaats Lorsch in het jaar 815. De oorkonde is een jaar na het overlijden van Karel de Grote geschreven om vast te leggen van wie de grond was.

Ridders in Rosmalen: In de oorkonde van 815 staat o.a. dat ridder Alfger in Rosmalen een boerderij schenkt aan een klooster in Lorsch. Ridder Jan van Baexen is bekender, maar leefde veel later. Hij gaf in 1485 zijn burcht Rodenborch aan kloosterzusters, dat werd klooster de Annenborch. Ridders beschermden de boeren. In ruil daarvoor moesten de boeren voor hem werken.

Horige boeren: Ook in Rosmalen hoorden toen de boeren bij de grond waarop zij woonden en werkten. Het leek op slavennij omdat deze "horige boeren" niet ergens anders mochten gaan wonen of werken.

TIJD VAN RIDDERS EN MONNIKEN in Rosmalen e.o.

500 - 1000

Canon van Rosmalen

's-Hertogenbosch, het "bos van de hertog", werd rond 1160 gesticht in de buurt van Orthen omdat het noorden van Brabant nog geen echte hoofdstad had. Hendrik I, de eerste hertog van Brabant, gaf het in 1196 stadsrechten.

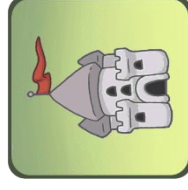
Hertog Jan II, zesde hertog van Brabant gaf in 1300 aan de bewoners van Rosmalen hun grond in eigendom, tegen betaling natuurlijk.

Rosmalen of Roemala zoals toen genoemd werd, kon zich dus vanaf toen, 1300, echt een gemeente noemen.

Annenborch was een burcht die door ridder Baexen in 1485 aan zusters Augustinessen werd gegeven. Die burcht heette eerder Rodenborch. In 1669 brandde het klooster Annenborch af. Op die plek staat nu nog steeds een eeuwenoude lindeboom. Het is nu een monument. In 1986 is een oud slot van het klooster gevonden. Je kunt het zien in het Groot Tuighuis in Den Bosch.

TIJD VAN STEDEN EN STATEN in Rosmalen e.o.

1000 - 1500

Canon van Rosmalen

Maarten van Rossum: In het begin van dit tijdvak zijn de mensen erg bang voor de plunderingen van Maarten van Rossum aanvoerder van het leger van Gelre (Gelderland). In 1512 is Rosmalen de klos!

Lambertuskerk Op één van de hoogste plekken van Rosmalen heeft eerst een houten kerkje gestaan. De stenen kerk die er nu nog staat is rond 1550 gebouwd.

Beeldenstorm Maar er kwamen ook in de Nederlanden steeds meer mensen die protesteerden tegen de katholieken: de protestanten. Zij moesten o.a. niets hebben van de heiligenbeelden. In Rosmalen was er in 1566 ook een beeldenstorm: alle beelden zijn kapot!

Willem van Oranje was lid van het Zwanenbroedersgilde in Den Bosch. In 1568 werd hij de leider van de opstand van de protestanten tegen de katholieke Spanjaarden die hier de baas waren. De meeste Brabanders waren katholiek! Zij moesten lang wachten op vrede!

TIJD VAN ONTDEKKERS EN HERVORMERS in Rosmalen e.o.

1500 - 1600

Canon van Rosmalen

Koninkrijk Spanje tegen de Noordelijke

Nederlanden: een 80 jarige oorlog van 1568 tot 1648. Brabant wordt bestuurd door het katholieke Spanje. De Noordelijke Nederlanden worden bestuurd door de protestantse familie van de Oranjes. Op het plaatje één van de forten van Den Bosch: de Citadel.

Den Bosch veroverd. In 1629 lukt het de protestantse Fredrik Hendrik, een zoon van Willem van Oranje, eindelijk om Den Bosch te veroveren op de katholieke Spanjaarden. Ook de inwoners van Rosmalen hebben veel last van de strijd om Den Bosch. Op het plaatje Fredrik Hendrik.

De inwoners van Staats Brabant **mogen** na de Vrede van Munster in 1648 **niet** meer **meebeslissen** in de regering.

De **Lambertuskerk** in Rosmalen wordt in 1648 **afgepakt** van de katholieke inwoners en aan de protestanten gegeven.

Rampen: In deze eeuw krijgt Rosmalen (opnieuw) te maken met veel rampen: droogte, onweer, hagel, stormwind, ziekten onder het vee, mensen stierven door cholera en natuurlijk had men ook nog steeds last van de bijna jaarlijkse overstromingen van de Maas.

Molens: In 1732 werd de wind korenmolen herbouwd in wat nu de Molenstraat is. Maar er waren toen meer molens: een ros-korenen en een ros-olie-molen en ook een watermolen.

1000 inwoners: in 1785 werden er 1000 inwoners geteld, ondanks alle doden door de verschillende rampen.

Bevrijding door Fransen: In 1795 verjoegen de patriotten (democraten) samen met een groot Frans leger de leider van de republiek stadhouder prins Willem V van Oranje. Dat werd in Brabant gevierd als een bevrijding, maar er was wel een groot offer voor nodig: veel veldslagen en vooral ook veel plunderingen.

Openbare school: Rond 1800 wordt vlakbij de Lambertuskerk een school gebouwd. Het is een openbare school voor jongens en meisjes. Pas in 1901 werd het verplicht voor alle kinderen om naar school te gaan.

Rijksweg naar Grave. Vanaf 1835 kun je over een kasseienweg naar Grave en Nijmegen. Eerst was dit voor een groot deel een zandweg.

Coudewater GGZ. In 1870 wordt het landgoed Coudewater gekocht door twee dokters van Reinier van Arkel uit Den Bosch. Zij gaan hier geestes zieke mensen verplegen. Er kwamen nieuwe gebouwen bij en er woonden al snel 200 patiënten.

Trainstation in de Spoorstraat: In 1881 krijgt Rosmalen een eigen station waar de (stoom)trein stopt. Dat wordt gebruikt tot 1938. Je had er wachtkamertjes voor de 1e, 2e en 3e klasse. Van 1883 tot 1935 rijdt er door Rosmalen ook nog een stoomtram die naar Helmond gaat.

Belgische vluchtelingen: Nederland deed niet mee aan de Eerste Wereldoorlog van 1914 – 1918. Toch merkten wij er wel het nodige van. Er kwamen o.a. 1 miljoen Belgische vluchtelingen naar hier. Ook in Den Bosch werden zij opgevangen.

Gevaar Maas weg. Na een grote overstroming in 1926 verbeterd men de loop van de Maas, o.a. een stuw in Lith. Daardoor wordt het overstromingsgevaar heel klein en kan de Beerse Overlaat in 1942 dicht gemaakt worden. Geen jaarlijkse overstromingen meer! Behalve toch nog bijna in 1995

Kamp Vught: In de Tweede Wereldoorlog werd Nederland wel bezet en werden de Joodse mensen opgepakt om in een concentratiekamp te worden vermoord. In Vught was vanaf 1943 zo'n concentratiekamp. Ook leden van verzetsgroep Margriet uit Rosmalen vonden daar de dood.

Bevrijding Rosmalen: Op 23 oktober 1944 komen Britse soldaten vanuit Kruisstraat met tanks over de dijk Rosmalen bevrijden. In Rosmalen staat dan nog steeds een Duitse Rode Kruis trein stil.

25.000 ste inwoner: In 1985 wordt de 25.000 ste inwoner van Rosmalen geboren. Daar zullen ongetwijfeld de bewoners van de toen nieuwe wijk "De Sparrenburg" aan hebben bijgedragen. Later volgen de wijken de Overlaat en de Groote Wielen. In 2022 zijn er bijna 38.000 inwoners.

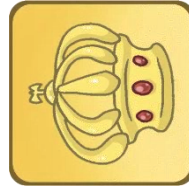
Huis van de Toekomst. In 1989 wordt het Huis van de Toekomst op het terrein van het Autotron geopend. Het blijft open tot 1996. Er was te zien wat je in huis allemaal met computers kunt doen. Er is nog een aardig filmpje van te vinden op internet.

Rosmalen bij Den Bosch: De regering besluit Rosmalen als zelfstandige gemeente op te heffen, het komt bij het grotere Den Bosch. De protesten van de vele Rosmalenaren konden daar niets aan veranderen.

Maxima kanaal: In 2015 opent onze koningin de omlegging van de Zuid-Willemsvaart die naar haar genoemd is. Die omlegging was nodig om ook grotere schepen naar de Maas te kunnen laten varen.

TIJD VAN REGENTEN EN VORSTEN in Rosmalen e.o.

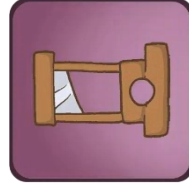
1600 - 1700

Meer info
Canon van Rosmalen

TIJD VAN PRUIKEN EN REVOLUTIES in Rosmalen e.o.

1700 - 1800

Meer info
Canon van Rosmalen

TIJD VAN BURGERS EN STOOMMACHINES in Rosmalen e.o.

1800 - 1900

Meer info
Canon van Rosmalen

TIJD VAN DE WERELD - OORLOGEN in Rosmalen e.o.

1900 - 1950

Meer info
Canon van Rosmalen

TIJD VAN TELEVISIE EN COMPUTERS in Rosmalen e.o.

1950 - Nu

Meer info
Canon van Rosmalen

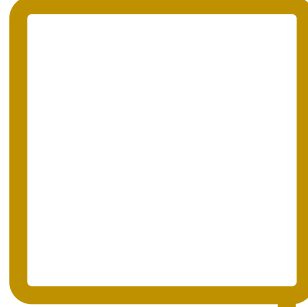
Dit kozen wij als meest "vrije" tijdvak

*Wij voelen ons
echt vrij in dit
tijdvak omdat:*

Dit kozen wij als meest "vrije" tijdvak

*Maar wij voelen
ons soms toch
ook onvrij in dit
tijdvak omdat
in dit tijdvak:*

Het vrijst: het levend schilderij van groep

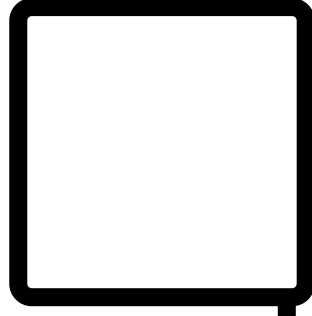
Dit kozen wij als meest "onvrije" tijdvak

Wij voelen ons echt onvrij in dit tijdvak omdat:

Dit kozen wij als meest "onvrije" tijdvak

Maar wij voelen ons soms juist ook weer vrij in dit tijdvak omdat in dit tijdvak:

Het onvrijst: het levend schilderij van groep

KERNDOELEN PO VAN 2006 UITGEWERKT IN INHOUDSLIJNEN VAN 2020 (NIEUW ADVIES 2022)

Kwartet en Canon geschiedenis Rosmalen e.o. en de kerndoelen:

Oriëntatie op jezelf en de wereld

-MENS EN SAMENLEVING

36 De leerlingen leren hoofdzaken van de Nederlandse en Europese staatsinrichting en hun rol als burger.

37 De leerlingen leren zich te gedragen vanuit respect voor algemeen aanvaarde waarden en normen.

-TIJD

51 De leerlingen leren gebruik te maken van eenvoudige historische bronnen.

52 De leerlingen leren over kenmerkende aspecten van de volgende tijdvakken: jagers en boeren; Grieken en Romeinen; monniken en ridders; steden en staten; ontdekkers en hervormers; regenten en vorsten; pruiken en revoluties; burgers en stoommachines; wereldoorlogen en holocaust; televisie en computer. De vensters van de canon van Nederland (2020) dienen als uitgangspunt ter illustratie van de tijdvakken.

53 De leerlingen leren over belangrijke historische personen en gebeurtenissen uit de Nederlandse geschiedenis en kunnen die voorbeeldmatig verbinden met de wereldgeschiedenis.

De Canon spreekt van 7 hoofdlijnen: (<https://www.canonvannederland.nl/nl/hoofdpijnen>)

In dit project komen twee hoofdlijnen samen:

Hoofdlijn 5 Wie telt er mee? Sociale (on)gelijkheid

In Nederland is de gelijkheid van alle inwoners voor de wet sinds 1983 vastgelegd in artikel 1 van de Grondwet: “discriminatie wegens godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, ras, geslacht of op welke grond dan ook, is niet toegestaan”. Een belangrijk artikel, want ongelijke behandeling van mensen en groepen is in de loop van de geschiedenis meer regel dan uitzondering gebleken. Regelmatig komen mensen in opstand tegen vormen van sociale ongelijkheid en onderdrukking. Soms met succes. Aan de Nederlandse sociale wetgeving ligt behalve dit soort strijd ook eeuwenlang denkwerk ten grondslag. En nog altijd is niet alle sociale ongelijkheid verdwenen.

Hoofdlijn 6 Wie bestuurt er? Politiek en samenleving

De eerste contouren van het huidige Nederland herken je al in de vorstendommen van de vroege Middeleeuwen. De gezamenlijke verdediging van gekoesterde lokale voorrechten en vrijheden leidt uiteindelijk tot een onafhankelijke staat. Vanwege vele verschillende belangen en groepen moet de macht gedeeld worden; dat leidt soms tot stevige interne botsingen. In de moderne tijd wordt Nederland een bestuurlijke eenheid met steeds meer nadruk op gelijke rechten voor alle burgers. De momenten dat de onafhankelijkheid wordt bedreigd, laten diepe sporen na. Er is een diep verlangen om de vrijheid en vrede veilig te stellen, die nooit vanzelfsprekend zijn geweest.